

Boeren, dames en een opperboer; de beginjaren van de Vette Varkens Vereniging

Wie kent de Vette Varkens Vereniging van Medemblik nou niet! Een zeer bijzondere vereniging en enig in zijn soort. Over de oorsprong doen verschillende verhalen de ronde. Hoewel de vereniging carnavaleske trekjes vertoont, heeft de club weinig van doen met de 11e van de 11e en de rooms-katholieke vastentijd. Maar wat dreef de oprichters van destijds om, tijdens de opbouw na de oorlog in 1954, deze bijzondere club op te richten? Hoe moeten de specifieke kenmerken van de Vette Varkens geduid worden? Onderstaande bijdrage¹ maakt hopelijk één en ander duidelijk.

De tijdgeest van de beginjaren vijftig

De oprichting van de vereniging vond plaats in een periode, die later werd geduid als de naoorlogse 'opbouwperiode'. Nederland was langzaam maar zeker uit de oorlogs-as verzezen en werkte hard aan herstel. Het was een periode van: optimisme, gezinsvorming inclusief naoorlogse babyboom, geleide loonpolitiek, welvaartsgroei maar ook van woningnood.

Even was er na de oorlog het optimisme dat de traditionele geestelijke stromingen onder de euforie van de bevrijding zouden vervagen en ruimte zouden maken voor een minder verzuiilde samenleving. Die door velen gewenste doorbraak bleef echter uit. Op dat punt bleef veel zoals het was. Het verenigingsleven maakte daarop geen uitzondering.

Door de combinatie van hard werken en het vervagen van de oorlogstrauma's ontstond er weer ruimte én behoefte voor ontspanning en vertier. Reeds bestaande vormen van ontspanning en vertier waren na de oorlog weer op de meer traditionele voortgezet in de vorm van: biljarten, klaverjassen, muziek, denksport, etc. En juist binnen dat specifieke naoorlogse decor kon iets ontstaan dat nieuw was en niet gebonden was aan het bestaande voor wat tegengewicht kon zorgen voor alle zorgen en verantwoordelijkheden die aan de opbouwperiode waren verbonden.

De mannen van het eerste uur

Hoewel er voor deze bijdrage niet geput kon worden uit een verslag van de oprichtingsvergadering van januari 1954, kan uit het eerste notulenschriftje van de vereniging, dat vergaderingen beschrijft tot en met maart 1962, toch het begin van de vereniging deels worden opgetekend.

In de eerste ledenvergadering van april 1954, waar 17 leden aanwezig zijn, wordt Kees Moerkens door medeoprichter Jac. Geusebroek, én tijdelijk voorzitter, in het zonnetje gezet omdat de oprichting van de vereniging vooral aan hem te danken is. Geusebroek heeft niet aangegeven waar die verdienste specifiek uit bestond of de notulist heeft dat verzuimd op te schrijven.

Uit latere krantenberichten, waarin wordt teruggeblikt op het begin van de vereniging, wordt door de toenmalige voorzitter Arie Zwetsloot meer toelichting gegeven op zijn rol. Kees Moerkens zou tijdens één of meerdere bezoeken aan 't Swarte Woifke het gemis aan een gezelligheidsclub hebben geuit en Brabantse voorbeelden van dergelijke verenigingen naar voren hebben gebracht. Zo zou de animo voor een nieuwe vereniging bij de andere stamgasten zijn gegroeid. Zoals verderop zal blijken is hiermee nog lang niet het gehele begin van de Vette Varkens Vereniging verklaard. De drie andere heren van het oprichtingscomité waren: Adriaan Parels, Albertus Hoogland en Cor Brakeboer. De deels gehuwde oprichters waren hun jongensjaren allang voorbij: Kees Moerkens was 53, Cor Brakeboer 35, Jacob Geusebroek 52, Adriaan Parels 58 en Albertus Hoogland 61.

Over de achtergronden van de oprichters kan nog het volgende worden gemeld. Moerkens was werkzaam bij de Transportbond en geboren Brabander. Brakeboer was sedert 1951 kastelein, maar werkte daarnaast ook af en toe bij de Transportbond. Het vak van metselaar werd door Jacob Geusebroek uitgeoefend terwijl Parels (mede)uitbater was van hotel-café-restaurant 'De Roemer' en sedert 1930, na gevaren te hebben, in Medemblik woonachtig was. Albertus Hoogland was keukenchef in het Radboudinternaat van de fraters.

Men kan gerust stellen dat het oprichtingscomité een bont en veelkleurig gezelschap was dat bestond uit een Brabander (Moerkens), een Gelderlander (Parels) en drie Medemblikkers. Ook qua kerkelijke achtergrond waren er verschillen. Parels en Geusebroek waren protestant, de rest had een rooms-katholieke achtergrond.

Gezien de beroepen van de oprichters en de leden van de eerste jaren kan vastgesteld worden dat de vereniging hoofdzakelijk bestond uit mannen afkomstig uit het arbeidersmilieu. De deelname vanuit de Transportbond is daarbij opvallend.

Naast de eerder genoemde bestuursleden waren o.a. ook de leden: Jan Gieling, Rein Makkes en Meindert Manshande hier werkzaam.

Eerste bestuursverkiezing

De leden dachten met het vijf man sterke oprichtingscomité gelijk ook de beschikking te hebben over een formeel bestuur. Daar dachten sommigen van het comité echter geheel anders over, want direct na de oprichtingshandelingen drongen zij in de ledenvergadering van april 1954 aan op een bestuursverkiezing. Daarbij stelden Cor Brakeboer en Adriaan Parels zich niet beschikbaar, de notulen zwijgen over hun beweegredenen. In hun plaats traden de door de vergadering gekozen leden Arie Zwetsloot en Lieuwe de Vlucht toe tot het nieuw gekozen bestuur. De andere drie mannen van het eerste uur completeerden het bestuur.

Binnen het bestuur hanteerde Jacob Geusebroek de voorzittershamer, was Albertus Hoogland secretaris en Lieuwe de Vlucht penningmeester. Die laatste deed dat overigens maar zeer kort want in het najaar van 1955 stapte hij na een heftig, en een knap onder de (boeren)pet gehouden, bestuursconflict weer op. Jaap Pronk (Oude Haven) was zijn gekozen opvolger, maar die aanvaardde zijn bestuursfunctie pas als de leden de jaarcontributie op f 15,- (gestart was met een jaarbijdrage van f 12,50) zouden bepalen in plaats van de door het bestuur voorgestelde f 18,-. Zijn eis wordt ingewilligd.

In de loop van 1957 ontstaat er weer een wisseling in het bestuur. Jacob Geusebroek treedt als voorzitter én als lid terug. Secretaris Hoogland komt op 5 juni van dat jaar te overlijden. Arie Zwetsloot wordt de nieuwe voorzitter en Kees Moerkens zal de rol van secretaris vervullen. Zwetsloot zal tot aan 1981 voorzitter blijven en de hamer na 25 jaar pas doorgeven aan Siem Ligthart. De bestuurstermijn van Moerkens blijft wat onduidelijk, maar gaat verder dan de termijn van de twee notulenboekjes die tot begin 1962 gaan.

Afb. 1: De feestdag begon met het uithangen van de vlag bij het Clubhuis. Links zien we Kees Moerkens, daarnaast Jaap Pronk en rechts van de trap opperboer Arie Zwetsloot (ca. 1957).

Het verenigingskostuum

In één van de eerste ledenvergaderingen passeren er zaken die kennelijk al eerder tijdens de aanloop van de vereniging aan de orde waren geweest: het kostuum/uitdossing van de leden, de jaarlijkse feestdag, het contributiesysteem en niet te vergeten het varken als verenigingssymbool en tevens vleesleverancier voor het jaarlijks op de feestdag aan te richten buffet.

In de vergadering van april 1954 (datum ontbreekt!) dringt de voorzitter, blijkens het verslag, er bij de leden op aan om bij gelegenheden gekleed te gaan als 'Gelders boertje'. Er is kennelijk verdeeldheid onder de leden rondom dit voorstel, want het punt wordt aangehouden tot de volgende vergadering. In de daarop volgende vergadering (juni 1954) komt het punt van het kostuum weer op de agenda. De voorzitter doet hierbij het voorstel dat ieder lid op de volgende vergaderingen en op de feestdag gekleed gaat in een blauwe kiel met boerenpet en klompen draagt als schoeisel. Blijkens het verslag waren niet alle leden geporteerd van deze boerenuitdossing. De voorzitter kon deze terughoudendheid uiteindelijk echter wegnemen door te wijzen op de voordelen van eenheid en herkenbaarheid van de vereniging tijdens allerlei festiviteiten en gelegenheden.

Afb. 2: De leden van het populaire orkest 'De Boertjes van Buuten' (voorheen De Bietenbouwers) waren sedert 1948 ook uitgedost als Gelderse boeren (ca. 1970).

Maar gelijk daarop kwam de vraag '...hoe komen we aan een kostuum?'

De voorzitter had zijn huiswerk gedaan en maakte melding van een prijsopgave die hij had verkregen van de firma A. Dudink. Daar kon men een blauwe kiel betrekken voor de prijs van f 7,-. Die prijs was sommige leden echter te gortig en daarom werd besloten dat de leden ook zelf voor een blauwe kiel konden zorgen.

Overigens zou de aanschaf van de kielen nog even duren omdat men later in het jaar ook in Purmerend een prijsopgave had gevraagd. Kees Moerkens wees ter vergadering nog op een meegebrachte advertentie waarin zijden boerenpetten worden aangeboden voor f 1,55.

De vergadering besluit voor dit kledingstuk dat Moerkens voor alle leden de petten zal bestellen. Overigens blijkt dat het bestellen en verdelen van de petten onder de leden nog heel wat inspanningen gekost heeft. Regelmatig wordt er op vergaderingen tijdens de rondvraag geïnformeerd hoe het nu zit met de petten en wanneer ze beschikbaar zijn. De klompen en de (donkere) broek waren kennelijk geen probleem, want daar werd met geen woord over gerept.

Het dragen van een boerenkostuum was lange tijd exclusief aan de heren voorbehouden. De vrouwen van de leden werden daarom ook steevast als 'dames' aangeduid. De discussie over of de 'dames' op de feestdag nu wel of niet 'in kostuum' dienen te verschijnen begint in april 1956. De vergadering komt er niet uit en uiteindelijk wordt daarom maar besloten om die keuze maar aan de dames zelf te laten. Eind 1958 komt de discussie opnieuw op tafel, maar de voorzitter wil aan dit idee geen uitvoering te geven vanwege de hoge kosten van een 'dameskostuum'.

De jaarlijkse feestdag

Bij de oprichting moet het organiseren van een jaarlijkse feestdag uitgebreid aan de orde zijn geweest, want anders valt niet te verklaren waarom de programmering van dit evenement gelijk en zonder discussie op de agenda van de ledenvergadering verscheen. In de vergadering van april 1954 wordt besloten om de feestdag in het vervolg in januari te laten plaatsvinden.

Later wordt dit gespecificeerd tot de derde dinsdag van de eerste maand. Bovendien mag, volgens het reglement, deze feestdag niet buiten Medemblick plaatsvinden. Voor de na enige jaren buiten Medemblick op de feestdag georganiseerde excursies werd wel een uitzondering gemaakt.

Op de feestdag ontstaat gaandeweg een vast protocol dat start met het uithangen van de vlag bij het clubhuis onder het zingen van het verenigingslied, gezamenlijk ontbijt, kaarten of excursie, afhaken van de dames, gezamenlijk diner en aansluitend start van de feestavond. Ook het houden van voordrachten wordt een onderdeel van de feestavond. Dat het op de feestdag kennelijk soms wat al te gezellig toegaat, mede gestimuleerd door de nodige 'borreltjes' (de leden kregen 8 gratis consumptiebonnen!), leidt in de beginjaren al tot de nodige oproepen van de zijde van het bestuur richting de leden om zich op het hoogtepunt van het jaar vooral 'netjes' te gedragen. Om één en ander in goede banen te leiden besluit het bestuur, met steun van de leden, om een ceremoniemeester te belasten met de goede orde op de feestdag van 1959.

De feestavond, het diner en het varken

Hoogtepunt van de feestdag werd natuurlijk gevormd door het diner. Kennelijk was van meet af aan duidelijk dat een varken hiervoor de hoofdbestanddelen zou leveren. Ook voor Medemblick was het zelf vetmesten of aankopen, laten slachten en vervolgens opeten van een varken in verenigingsverband een geheel nieuw fenomeen.

Afb.3: De start van de feestavond eind jaren vijftig: koffie met gebak en daarna aan de borrel.

Rondom dat varken worden door de leden tal van voorstellen gedaan: Jac. Bakker werpt zich op als aankoper en slachter terwijl Th. Pronk aanbiedt om een gekocht big bij hem vet te mesten. Ook wordt besloten om een eventueel overschot aan vlees niet te verkopen, maar onder de leden te verdelen en/of te verloten. Dit punt zou overigens nog tot veel vragen en gedoe leiden. Voor de bereiding van het vlees zouden enkele dames worden ingehuurd, zo was de gedachte.

In de junivergadering komt het varken wederom ter sprake. Prijzen van de veemarkt van Purmerend komen op tafel en uiteindelijk wordt besloten dat wordt afgezien van zelf vetmesten en in plaats daarvan kort voor het feest een varken aan te kopen. In de november staat het varken weer op de agenda.

Slager Bakker komt ter vergadering zijn kennis ter zake over dit onderwerp etaleren. Hij stelt voor om een varken van ca. 100 kg aan te kopen. Een ander lid, D. Berkhout, blijkt ook praktische ervaring te hebben in het slachten en het verwerken van varkens. Na vele bespiegelingen besluit men uiteindelijk om kort voor de feestdag een varken aan te kopen voor een bedrag van f 180,-. Slager Bakker neemt de slacht voor zijn rekening, maar spreekt de hoop uit dat hij wat hulp vanuit de vereniging tegemoet kan zien. Rondom dat varken ontstaan later een paar vaste rituelen zoals het nemen van een foto bij de slager met het levende beest, het wegen en het aanwezig zijn bij de slacht. In het begin werd zelfs het varken gedoopt en van een naam voorzien!

Behalve het varken was er vaak veel gedoe over de slager en over wat er met het restant vlees dat overbleef moest gebeuren. Wat de slager of slachter betreft; die wisselde nog wel eens. Begonnen met slager Bakker, daarna komt slager Hansen op het toneel, daarna P. Groot en na wat gedoe rond de aankoop van een varken werd laatstgenoemde zelfs tot 'hofleverancier' benoemd. Die rol werd vanaf 1958 door Muus Groot overgenomen. De herkomst van het varkens wordt slechts een enkele keer concreet benoemd. Bijvoorbeeld in 1956 waar in het notulenboekje wordt vermeld dat op zondag 15 januari een varken is gekocht van de gebrs. Groot uit de Brake. Soms wordt het lid P. Groot genoemd als mester waarvan het varken betrokken zal worden.

Op de vergadering in 1957 komt het restant vlees tijdens de rondvraag weer eens aan orde. De vraag is waar het overschot van de afgelopen feestdag gebleven is. Voorzitter Zwetsloot houdt zich op de vlakke door aan te geven dat het niet veel was en dat het vorig jaar naar de ouden van dagen is gegaan en dit jaar aan relaties van de veiling is gegeven. De voorzitter stelt voor voortaan de leden te zullen raadplegen wat te doen met het restant. Overigens is over die raadpleging niet veel terug te lezen in de notulen!

Afb. 4: Opperboer Zwetsloot en secretaris Moerkens bij het traditioneel 'varken wegen' met links slager Muus Groot (1971).

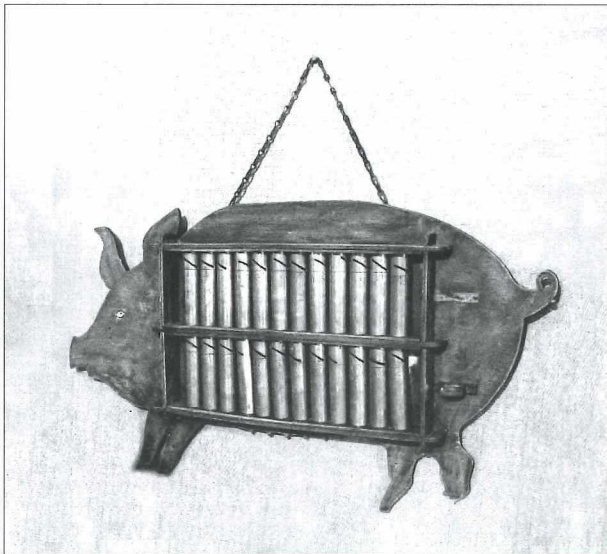
Het kroegspaarsysteem

De introductie van een zogeheten kroegspaarsysteem moet voor de leden ook iets geheel nieuws zijn geweest. In het clubhuis ('t Swarte Woifke) was een houten bord aangebracht (zie afbeelding 5) met daarop de individuele spaarbusjes van de leden (er waren 24 genummerde stuks beschikbaar). De bedoeling was, dat de leden hierin kwartjes doneerden om zodoende het lidmaatschapsgeld en bijzondere uitgaven bij elkaar te sparen.

Bepaald was dat alle leden een week voor het lichten van de busjes, deze gevuld zouden hebben met kwartjes. Dit spaarsysteem kwam heel vaak via de rondvraag op vergaderingen aan de orde. De penningmeester beklagde zich nog wel eens over het feit dat de leden het soms niet zo nauw namen met het nakomen van de afgesproken spaardiscipline.

In sommige gevallen bleek dat bij het lichten van de busje kort voor de feestdag men veel te weinig gespaard had. Sommige leden zagen het sparen via de busjes helemaal niet zo zitten en wilden hun contributie in één of twee keer voldoen. Anderen wilden het busje weer in één keer vullen, zodat een ander lid het weer kon gebruiken. Soms was een lid het nummer van zijn busje vergeten en moest het bestuur het nummer weer doorgeven. En zo loopt het gedoe over het spaarsysteem als een rode draad door de eerste jaren van de vereniging heen.

Duidelijk is wel dat het systeem van de spaarbusjes nooit echt soepel heeft gewerkt.

Afb.5: Het nog in het 't Swarte Woifke aanwezige oude clubspaarstelsel met de stalen genummerde busjes (2021).

Clubsponsor Parels

Het woord sponsor was begin jaren vijftig in Nederland een vrijwel onbekende term, maar de vereniging had met het lid Adriaan Parels wel iemand in haar gelederen die als zodanig optrad. Ongevraagd ondersteunde hij de vereniging met het spaarvarken waaraan of waarin de 25 spaarbusjes waren bevestigd. Ook stelde hij gratis een 25-tal insignes aan het bestuur ter beschikking. Dat bestond uit een speldje in de vorm van een varken dat men op de boeren pet diende te bevestigen. Het bestuur stelde voor, omdat men nog geen stuiver in kas had, om deze speldjes voor f 0,50 aan de leden te verkopen.

Later zou 'sponsor' Parels ook nog een wisselbokaal beschikbaar stellen voor de best gehouden voordracht op de feestavond. In 1968, aan de vooravond van het 15-jarig bestaan, schenkt ook burgemeester Norbart (de Herenboer van de vereniging) een wisselbokaal aan de vereniging. Het betreft een varkentje op een standaard. Het was overigens vanaf 1957 al een traditie geworden dat de burgemeester werd uitgenodigd om als 'Herenboer' tot de vereniging toe te treden. Burgemeester Letschert was de eerste die deze titel mocht ontvangen.

Ook kwam Parels op de feestdag van januari 1955 met een zelf geconstrueerd schandblok op de propen, dat voor veel hilariteit op de feestdag zorgde. Dat blok zou nog lang een vast attribuut op de feestdag blijven. Verder achtte Parels het passend om bij openbare gelegenheden als vereniging goed zichtbaar voor de dag te komen door middel van een verenigingsvaandel. Jan Ruigewaard biedt zich aan om hier zorg voor te dragen.

Later blijkt Ruigewaard geen tijd te hebben om iets te maken en toont Adriaan Parels in een volgende vergadering zijn stukje huisvlijt. De leden zijn ingenomen met zijn vaandel. Niet veel later, begin 1955, blijkt er tussen bestuur en Ruigewaard een conflict te sluimeren, dat uiteindelijk resulteert in roeyement van Ruigewaard. De achterliggende reden, zoals zoveel ontstane conflicten, blijft in nevelen gehuld.

Afb.6: Het door Adriaan Parels geschonken vaandel (1965).

Ledenperikelen

In het eerste jaar van haar bestaan had de vereniging al te maken met 'uittreding' van de leden Paay, Th. Pronk, Van Dokkum en Tromp. Het lid Manshande kreeg, zonder een in de notulen vermelde reden, een 'proeftijd' van een jaar. Aan het begin van 1956 speelde er ook de 'kwestie Glim'. De precieze inhoud van het geschil wordt in de notulen niet vermeld, maar op vragen van leden naar de stand van zaken antwoordt het bestuur dat dhr. Glim als lid heeft bedankt.

Aan de andere kant kon de voorzitter ook van tijdtot-tijd nieuwe leden verwelkomen. Duidelijk wordt dat de aspirant-leden wel aan een zeker, niet nader beschreven, profiel moesten voldoen wilden zij als lid toegelaten worden. Bij een voorgedragen lid uit Twisk (Jac. de Leeuw) merkte de voorzitter bijvoorbeeld op dat het bestuur zijn lidmaatschap in overweging zal nemen mits 'het geen druktemaker betreft en hij niet te kwaad is'. Op andere momenten is er geen sprake van een openbare voordracht, maar deelt het bestuur aan de leden mee dat de vereniging weer enige uitbreiding heeft gekregen met één of meerdere leden. Naar aanleiding van een discussie of het oude lid Ruigewaard wellicht weer kan toetreden, (waarop de voorzitter zeer beslist negatief reageert) wordt op 29 november 1955 op de vergadering besloten dat het bestuur voortaan het mandaat krijgt om nieuwe leden aan te nemen.

De opkomst op vergaderingen is ook een voortdurend zorgpunt.

De voorzitter hamert bij weer een geringe opkomst er steevast op dat aanwezigheid gewenst is om tot goede en gedragen besluiten te komen. Hij blijft een beetje een roepende in de woestijn. Een door één van de leden voorgesteld boetesysteem bij niet verschijnen vindt geen weerklank en wordt afgestemd. Begin 1955 gaan de leden echter wel opeens akkoord met een boete van f 1,- bij het zonder reden afwezig zijn bij vergaderingen. In het reglement is de boete later opgehoogd tot f 2,50.

Om de verenigingskas te spekken worden gedurende het jaar diverse klaverjasavonden georganiseerd. Deze activiteit leidt op bestuursvergaderingen tot een gestage stroom aan opmerkingen, verwijten, oproepen, irritaties, etc. Zo wordt van de leden verwacht hier allemaal aanwezig zijn, wat vaak niet het geval is. Ook wordt, naar aanleiding van klachten, verwacht dat de leiding de zaak strak in de hand heeft, de verloting niet al begint als er nog mensen zitten te kaarten, etc. etc.

Het informele karakter van de vereniging

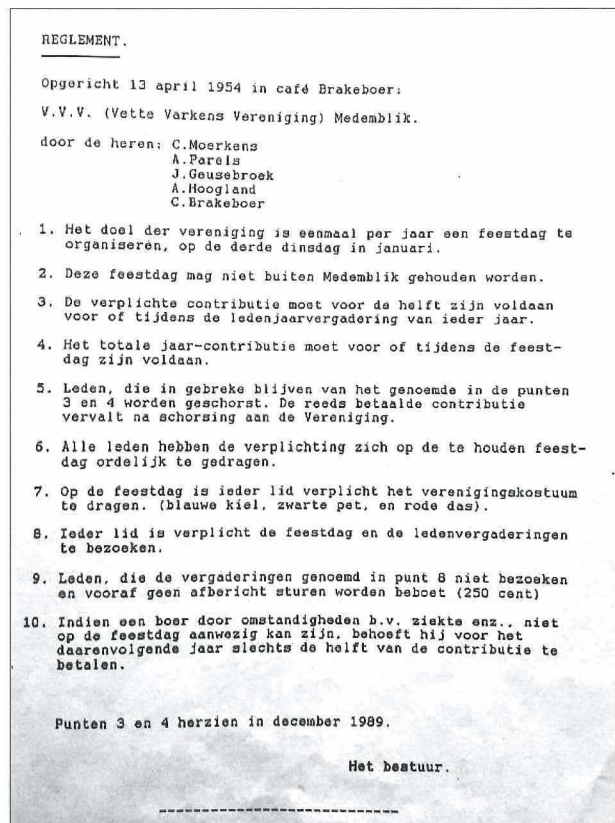
In de beginjaren was er feitelijk geen sprake van een vereniging in de juridische betekenis. Daarvan is namelijk pas sprake als er een officiële oprichtingsakte bestaat en de vereniging over statuten beschikt. Een verwijzing naar een akte, statuten of een bezoekje aan een notaris dan wel inschrijving in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel zijn in de verenigingsdocumenten (tot 1961) niet aange troffen.

Het bij de oprichting in 1954 opgesteld reglement mag als een bijzonder document geduid worden. Wat direct opvalt is het geheel ontbreken van bestuursonderwerpen. Zelfs het woord 'bestuur' komt in de tien artikelen niet voor. Het mag zonder twijfel apart worden genoemd dat er kennelijk geen regels zijn vastgelegd rondom de verschillende bestuursrollen, mandaten en bevoegdheden. Dat geldt zowel voor het bestuur als voor de algemene ledenvergadering. Dit geheel duidt op wat men nu als een 'informele vereniging' zou beschouwen.

Een groot aantal artikelen (vijf) in het reglement gaan over contributie, waarvan één over een boete bij het zonder afbericht wegblijven op vergaderingen. Een drietal artikelen bevat ledenvoorschriften voor de feestdag te weten; het verplichte verschijnen, het dragen van het verenigingskostuum en het 'ordelijk gedragen'. Twee artikelen zijn gewijd aan het doel van de vereniging – het houden van een feestdag op de derde dinsdag in januari – en de locatie van de dag: 'Deze mag niet buiten Medemblik gehouden worden'.

Gezelligheidsclub of besloten boerensoos?

Goed beschouwd was de vereniging een soort soos die uitsluitend voor heren toegankelijk was. In die zin was het een gesloten mannenbolwerk.

Afb. 7: Het reglement zoals in 1994 bijgesloten bij de feestgids van het 40-jarig jubileum.

Geheel in lijn met de maatschappelijke positie van vrouwen in jaren vijftig hadden de vrouwen van de leden uitsluitend een secundaire en min of meer ceremoniële rol. Het draaide om de mannen en de boeren.

Alleen ter omlijsting van het feestmaal en later de feestdag mochten de 'dames' bij het mannelijk gezelschap aanschuiven en onderdeel zijn van de feestvreugde. In oktober 1959 komt deelname van de 'dames' aan het jaarlijks reisje in een bestuursvergadering aan de orde. De voorzitter is erg resoluut en verwoord het gevoel van de vereniging als volgt: '...volgens de leden komt er nog niets van in.' Van invulling van formele rollen en publieke optredens door de betrokken dames was natuurlijk helemaal geen sprake. In die zin was het democratisch-emancipatorisch gehalte van de vereniging toentertijd nog erg laag.

Een ander aspect betreft de beslotenheid van de vereniging. Het bestuur nam voordrachten in ontvangst, woog de kandidaat en bepaalde of die wel of niet in het verenigingsdecor paste. Deze, binnen het bestuur toegepaste, ballotage was verre van transparant en zeker niet gebaseerd op voor de leden duidelijke criteria en voorwaarden. Maar dit geheel van verenigingskenmerken gaf wel een heel bijzondere kleur aan de vereniging. Dat hier een aantrekkingskracht vanuit ging, bewijst wel de later ontstane wachtlisterij om te mogen toetreden.

Maar als een populaire vereniging slechts een 30-tal leden toelaat is een wachtlijst daarentegen ook weer snel een feit!

Een andere bijzonderheid betreft het feit dat de vereniging vanaf het begin niet uitsluitend toegankelijk was voor geboren en getogen Medemblikkers.

Men werd allen boer en daardoor ontstond een zekere afstand tot de alledaagse maatschappelijke rollen en de daarmee verbonden verschillen in rangen en standen. In dat opzicht zijn er veel overeenkomsten met de uitdossingen tijdens het carnaval. Die hebben namelijk hetzelfde doel: het tijdelijk laten verdwijnen van uiterlijke kenmerken van de alledaagse rangen en standen.

Afb.8: Kees Moerkens in 1964 achter de microfoon bij radiomannen Kees Schilperoort (l) en Cees de Lange (r).

Dan kan ingegeven zijn vanwege de omstandigheid dat Moerkens en Parels feitelijk ook 'buitenpoorters' waren of dat de aanwas van voldoende uit Medemblik afkomstige leden in de beginjaren niet zo'n vaart liep.

De herkomst van de specifieke verenigingskenmerken

Goed beschouwd zijn er aan de Vette Varkens Vereniging een aantal, zeker voor West-Friesland, zeer bijzondere kenmerken verbonden. Te noemen zijn: het kostuum, het te consumeren varken en het kroegspaarsysteem.

De keuze van het verenigingskostuum mag op z'n zachtst gezegd zeer bijzonder worden genoemd. Hoe valt anders te verklaren dat een vereniging met de stad als basis, voor een uitdossing kiest die de typische symbolen draagt van een boerse omgeving. Het dragen van een uniforme uitdossing had wel een sterk nivellerende werking.

Dat men voor het kostuum van een Gelders boer kiest is opvallend. Waarom geen Brabantse of Westfriese boer? Overigens zou dat voor de boerenuitdossing in de praktijk niet veel verschil hebben gemaakt. Moeten we hier de inbreng van de uit Gelderland afkomstige Parels vermoeden? Wilde hij wellicht vanuit zijn achtergrond andere dan de door Moerkens ingebrachte Brabantse invloeden terugzien? Het blijft wat gissen.

Er zijn wellicht nog andere bronnen die naar de gekozen uitdossing leiden. Denkbaar is dat het in die tijd zeer populaire Orkest De Bietenbouwers sommigen op een idee heeft gebracht. Dit in 1948 ontstane orkest, waarvan de leden verkleed waren als Gelderse boeren, was zeer bekend. Het begon als radio-orkest maar groeide uit tot een ongekend populair en veel gevraagd muzikaal gezelschap. De muziek werd omlijst door 'proatjes' van Gait Jan Kruutmoes (Kees Schilperoort). De conference of voordracht zou later ook onderdeel worden van de feestavonden van de Vette Varkens Vereniging.

De conference was ook bij het carnaval populair en in de eigen regio was Piet Kroon sr. als boer Kees Stet actief en zeer bekend als conferencier. Dat de vereniging enige verwantschap voelde met De Bietenbouwers (vanaf 1954 overigens verder gegaan als De Boertjes van Buuten), kan worden afgeleid aan een radio-optreden op 22 januari 1964 in het programma van Kees Schilperoort. Dit optreden was mede in het kader van het 10-jarig bestaan van de vereniging.

Dat het varken zo'n prominente rol in de vereniging kreeg toebedeeld mag zeer opvallend worden genoemd. Vergelijkbare verenigingen waren in West-Friesland én ver daarbuiten nergens te bekennen. Wel treffen we in de notulen verwijzingen aan naar andere varkensclubs. Maar uit naspeuringen naar die verenigingen in Den Bosch en Spierdijk blijkt dat het om varkensfokverenigingen ging.

We zien in het aankopen, slachten en vervolgens opeten van een varken wel een West-Brabants gebruik terugkomen. Daar kende men vroeger het fenomeen van de 'teeravond' (afgeleid van potverteren). Er werd dan een varken vetgemest (of gekocht van opgespaarde inleg) en geslacht en op de teeravond opgegeten. Wat overbleef van het vlees werd bij opbod verkocht en als er genoeg bier gevloeid had, werden er soms stevige prijzen geboden. Volgens enkele krantenberichten zou Moerkens ook hebben verwezen naar het gebruik om tijdens het carnaval een schaaap te slachten en op te eten. Bij de Heemkundekring in de geboorteplaats (Wouw) van Moerkens was dit gebruik echter onbekend, zo bleek uit navraag. Waarschijnlijk een verhaal dat het toentertijd goed deed in het in zijn ogen wat saaie Medemblik.

Een ander kenmerk dat met zuidelijk Nederland samenhangt is het destijds gekozen kroegspaarstelsel. Het busjessysteem lijkt een kopie te zijn van de zogeheten 'dubbeltjespot' uit het Tilburgse. Een dubbeltjespot is een houten kast tegen de muur van een café. In de kast zitten vakjes en via een gleuf deponeren de deelnemers telkens een bedrag in zijn eigen vakje (zie afbeelding 5). Men spaarde op deze manier een bedrag bij elkaar dat tijdens de kermis en later het carnaval kon worden uitgegeven. Het spaarsysteem dankt zijn naam aan het dubbeltje, dat vroeger al een forse bijdrage was. Met het verdwijnen van veel cafés wordt ook de dubbeltjespot in het zuiden steeds zeldzamer. Ook de noodzaak om met de dubbeltjespot te sparen nam af. Dat men in Medemblik kwartjes ging sparen lijkt logisch; met dubbeltjes schoot het niet erg op en de kwartjes waren meer in overeenstemming met naoorlogse prijzen en lonen.

Slot

Dat de Vette Varkens Vereniging een bijzondere club is mag hopelijk uit het bovenstaande duidelijk zijn geworden.

De door Kees Moerkens ingebrachte elementen uit het Brabantse culturele leven hebben zonder twijfel een zekere richting en kleur aan de vereniging gegeven. Ook van de andere promotor, Adriaan Parel, kan vastgesteld worden dat hij een grote rol heeft gespeeld bij het incorporeren van, voor West-Friesland bijzondere, rituelen, symbolen, gebruiken, attributen, etc.

Aan de andere kant moet ook geconstateerd worden dat het decor van de jaren vijftig met het opkomende carnaval, de populariteit van 'De Bietenbouwers' en de regionale bekendheid van Kees Stet inspiratie zal hebben opgeleverd die voor de bijzondere vorm en invulling hebben gezorgd. Dat de vereniging in het begin wat bestuurs- en ledenperikelen kende is wellicht een detail. Het geheel heeft zonder twijfel tot een vereniging geleid dat zijn gelijke niet kent en tot voor kort de nodige vitaliteit kende.

Ad Kamma
Hoogkarspel, april 2021

Geraadpleegde bronnen

<https://www.delpher.nl/nl/kranten>.
<https://militieregisters.nl/>.
Heemkundekring De Vierschaer, Wouw en omgeving, via René Hermans.
<http://www.meertens.knaw.nl/>.
https://www.westfriesgenootschap.nl/geschied-schrijving/biografie/biografie_kees_stet.php
Oudheidkundige Vereniging "Medenblik", Notulenboekjes Vette Varkens Vereniging vanaf april 1954 tot begin 1962, Plakboek Vette Varkens Vereniging 1957-1989.
<https://gw.geneanet.org/>.
<https://wikimiddenbrabant.nl/Dubbeltjespot/>.
<https://nl.wikipedia.org/>.

Herkomst afbeeldingen:
Oudheidkundige Vereniging "Medenblik", Medemblik: 1, 3, 4, 6, 7 en 8.
Arnold de Greeuw, Medemblik: 5.
<https://www.youtube.com/>: 2.

¹ Een woord van dank gaat uit naar Riet Pronk-de Beer, Fred Berlijn en Jack Brakeboer. Zij hebben, ieder op eigen wijze, bijgedragen aan de totstandkoming van dit artikel.